

Marija Mojca Pungerčar, Iza Pevec

Od Dresscodea do Osebne kode obleke

From Dresscode to Personal Dress Code

Marija Mojca Pungerčar
Od Dresscodea do Osebne kode obleke

Projekt *Dresscode*, kot sva ga jeseni 2002 ustvarili in producirali z Veroniko Klančnik, je temeljil na izmenjavi rabljenih oblačil in njihovih zgodb, dogajal pa se je v času živahnega razcveta digitalnih medijev, ki so vzbujali optimizem. Ljudi sva povabili, da prispevajo kak kos obleke, ki ga že dolgo ne nosijo več, a ga iz različnih razlogov še vedno niso zavrgli. V prvi fazi se je odzvalo 49 donatoric in donatorjev, ki so prispevali približno 130 oblek. Tedaj sva s projektom gostovali v Kiperpipi v kleti stavbe na Kersnikovi v Ljubljani, kjer sva ob izročitvi obleke intervjuvali vsakega sodelujočega. Te zgodbe, povezane z obleko, sva uredili in vnesli v podatkovno bazo ter za vsako izmed oblek generirali črtno kodo, ki je obleko povezala z zgodbo.

V drugi fazi sva v okviru enodnevnega performansa v Kiberpipi, ki sva jo uredili kot trgovino z oblekami, obleke brezplačno oddajali novim lastnicam in lastnikom. Medtem ko je za razpoložanje skrbel DJ-Borka, so bili obiskovalci vabljeni, da si izberejo obleko in jo odnesejo domov.

Pred tem so morali iti mimo blagajne, kjer je Veronika Klančnik s čitalcem prebrala črtno kodo ter »kupcu« izdala »račun«. Na računalniškem izpisu v obliki računa se je natisnila zgodba izbranega oblačila. Obsežno dokumentacijo projekta sva avtorici uredili in objavili na spletu dve leti pozneje.

Leta 2005 je Veronika Klančnik umrla za posledicami prometne nesreče.

Marca 2021 sem v produkciji KUD Trivia v galeriji Spomeniškovarstveni center v Ljubljani pripravila razstavo *Osebna koda obleke*,

posodobljeno različico projekta *Dresscode*, ki je tokrat potekal v koronski krizi, v času zapovedane brezstične razdalje in v ozračju družbene pobitosti. Mediji so pokazali veliko zanimanja za projekt – trije časopisi in nacionalni radio so objavili intervjuje z mano, razstavo so obiskale tudi tri televizijske ekipe.

Na vabilo k zbiranju oblek se je tokrat odzvalo 57 donatoric in donatorjev, ki so prispevali skupaj 127 oblačil. Ljudje so obleke prinašali na zbirno mesto v galerijo Društva likovnih umetnikov Ljubljana, zgodbe pa pošiljali po e-pošti. Fotografije oblačil in zgodbe sem že pred razstavo objavila na FB strani. Za povezavo med oblekami in pripadajočimi zgodbami sem uporabila QR kode, s katerimi sem opremila zbrana oblačila.

V svetlem prostoru z izložbenimi okni so bile obleke en teden na voljo za brezplačno oddajo, zgodbe oblačil so obiskovalke in obiskovalci lahko s pametnimi telefoni odčitali sami. Obleke na stojalih in podstavkih je spremljal dokumentarni video in izbor fotografij iz projekta *Dresscode*. Nove lastnice in lastniki so odnesli domov večino oblek.

Vabljeni k prebiranju zgodb v obeh arhivih!

www.3via.org/dresscode/

www.facebook.com/OsebnaKodaObleke ■

Iza Pevec
Osebna koda obleke

Poleti rada nosim dolge, padajoče obleke, ki lovijo veter in v katerih se sama sebi zdim bolj zanimiva in filmska verzija sebe. Podobno sem se, ko sem v gimnazijskem obdobju odkrila žametne sukniče, počutila kot članica fiktivnega gledališkega ansambla. Seveda v času odraščanja intenzivno iščemo lastno identiteto, a obleke nas kot način predstavljanja samih sebe spremljajo vse življenje. Moj sentimentalni uvod v besedilo o razstavi Marije Mojce Pungerčar *Osebna koda obleke* ni naključen; obleke niso le gradniki samoprezentacije, temveč so tudi intimni, bližnji nosilci spomina, oboje pa je podobno nestalen konstrukt.

Kljub poudarjeni spominski vrednosti razstavljenih

Logotip projekta *Osebna koda obleke*
/ logo for the *Personal Dress Code*
project, 2021

kosov na razstavi nismo našli žalostnih spominov, ki često spremljajo stare obleke, izbor je bil namreč omejen na tiste kose, od katerih so se sodelujoče¹ lahko ločile in, še pomembneje, na zgodbe, s katerimi so se želele predstaviti. V kolikšni meri so te resnične, morda niti ni ključno, saj tako spomin kot identiteta nista nespremenljivi čvrsti entiteti, kot vemo že vsaj od Nietzscheja, ki je razmišljal o tem, da je trdni jaz svojevrstna fikcija. Ampak o kakšnem spominu sploh dvomimo, ko govorimo o oblekah kot nosilkah spomina?

Raztrganine, obraba, sledovi potenja in madeži na najbolj fizični ravni govorijo o življenju, v katerem sta majica ali hlače spremljala svojega lastnika, kot so ob prvi izvedbi projekta zelo jasno pričale Milanove hlače. Oblačila so izraz samoreprezentacije, a pripovedujejo vsaj še o določeni dobi, razredu in priložnosti, pa tudi o odnosu do oblačil, ekonomiji in politiki. »Drap plašč iz prave kamelje dlake je sešil modni krojač g. Pavlin, ki je naredil mojstrski izpit v Parizu. Dokler po II. svet. vojni oblast ni zaprla njegovega lokala, ga je imel ob Parku Zvezda, Kongresni trg v Ljubljani,« je kot kos iz predosamosvojitvenega časa zgovorno darovala plašč Milena Kosec, kot oblačila iz poosamosvojitvenega časa pa več cenenih izdelkov priljubljene trgovine H&M.

Tokratni izbrani kosi so bili nekoč tudi zvesti spremljevalci na odrskem nastopu in v televizijski oddaji, ob otvoritvi in drugih dogodkih, številni so podedovani ali pa so v domače omare prispeli s potovanj. Obleke se vpisujejo v naš spomin in ga tudi sprožajo, podobno kot slavna Proustova magdalenica. »Ko pogledam ti dve oblačili, se spominim, kako sem se že v mraku sprehajala od Moderne galerije proti MGLC, pesek je škripal pod čevlji. Lahko se motim, ampak v spominu imam lep poletni večer,« se je ob krilu in bluzi, ki ju je nosila na otvoritvi *Manifeste 3*, spominjala Mateja Kos. Prav ta »lahko se motim« je seveda zgovoren.

»Začenjam: prvi spomin. Rdeče in vijolične rože na črnem ozadju – materina obleka; sedela je na vlaku ali na omnibusu, jaz pa v njenem naročju. Rože, ki jih je nosila, sem tako videla zelo od blizu in še vedno lahko vidim vijolično, rdečo in modro, mislim, da na črnem ozadju. Bržkone so bile anemone, predvidevam.«² Tako enega izmed svojih prvih spominov na mamu opisuje Virginia Woolf. Za modernistično literaturo značilna poudarjen tok zavesti in fluidnost jaza pa lahko pomagata osvetliti tudi način, na katerega obleke gradijo naš spomin in identiteto, podobno nestalni kategoriji. V 20. stoletju se je pokazalo, da se zaradi različnih vlog, med katerimi preskakujemo, »vsako rekonstituiranje sebstva pokaže pravzaprav kot avtofikcija /.../«.³

Obleke, kot mejnik med družbo in nami, se po mojem mnenju znajdejo prav v nekakšni, pogojno rečeno, avtofikciji – zgodbi o nas samih, namenjeni tako drugim kot nam samim. Elegantno sivo zvončasto krilo s podloženo srebrno mrežico je denimo Lili Šturm vživelo v otroške sanje postati baletka, krilo na gube anonimni darovalki vlivalo samozavest ob prvi službi, dva para salonarjev pa izražata hrepeneje Irene A. M., »da bi bila kdaj pa kdaj spet višja od meter triinšestdeset«. Da končna zgodba ne sledi vedno našemu scenariju, oziroma izbrana oblačila niso nujno uspešni rekviziti, kaže kar nekaj primerov: le enkrat oblečena disko srajca Andreja Blatnika, srebrna obleka, ki je Darinko Kladnik spremljala le ob promociji knjige *Ljubljanski grad*; zimsko volнено krilo, čeprav Saša Eržen pozimi ne nosi kril ... Take osamljene kose v garderobni omari verjetno poznamo številni.

Pri tem se seveda lahko vprašamo, kako na to, kakšno zgodbo (si) želimo pripovedovati, vplivajo družba, kultura in okolje, in kateri izmed naših jazov je tisti, ki prevzema besedo. »Človek nekako osupi, ko nekoga, ki mu je blizu, zagleda *drugače* oblečenega. Na tej fotografiji je mati okoli leta 1913, v imenitni toaleti za v mesto, klobuk, perje, roka-vice, nežno perilo, ki kuka izza manšet in ovratnika – 'šik', ki ga postavljata na laž mehko in preprostost njenega pogleda. Samo na tej sliki jo vidim tako, ujeta v zgodovino (okusi, mode, tkanine) /.../«⁴ Besede Rolanda Barthesa, nemara prvega pisca, na katerega pomislimo ob spominski vrednosti fotografije, razkrivajo kompleksnost in diskrepanco zgodb, ujetih v našo opravilo. Mama njegovega spomina je nosila vsakdanja, domača oblačila in tuj mu je bil prazni sijaj, s katerim se je ob priložnosti fotografiranja gospa Henriette Barthes, rojena Binger, želela vpisati v spomin zgodovine.

Ne preseneča, da Barthes, ki fotografijo povezuje s smrtjo, piše o oblačilih – oboje med drugim povezuje močna spominska vrednost, meni Elizabeth Wilson.⁵ In prav fotografije (in ob njih zgodba) so nadomestile obleke, ki so odšle v nov dom.

V luči umetnosti devetdesetih let, s tradicijo katerih povezujemo delo Marije Mojce Pungercar in v katera se skoraj še umešča prva izvedba projekta, je zanimiva tudi tokrat daljša vmesna postaja v galeriji. Če je umetnost tedaj uvajala nove oblike komunikacije in dialoga s publiko, participacijo in sodelovanje, vse to določa tudi to akcijo, a s pomembnim postankom v galeriji. »Nakupovanje« oblačil je v prvi izvedbi zavzelo obliko performansa, tokrat je bližje klasični razstavi, saj so bila oblačila dlje na ogled. Galerijski prostor je poudaril fabulativno, fikcijsko plat razstavljenih del – oblek iz vsakdana, ki predstavljajo svoje nekdanje

¹ Z izjemo dveh moških so sodelovale zgolj ženske.

² Prosti prevod, povzeto po: Hunt, Carole. »Worn clothes and textiles as archives of memory.« *Critical Studies in Fashion & Beauty*, 5/2 (2014): 2. <<http://clck.uclan.ac.uk/23431/>>.

³ Kozin, Tina. »Čas naivnosti je minil, Evald Flisar.« *To nisem jaz*, 2011. 307. Piska dodaja še, da s terminom avtofikcija nekateri teoretiki nadomeščajo pojem avtobiografija.

⁴ Barthes, Roland. *Camera Lucida*, 2012. 60.

⁵ Willson, Elizabeth. *Fashion&Memory*. <<http://vestoj.com/fashion-and-memory/>>.

Marija Mojca Pungerčar, Veronika Klančnik, *Dresscode – performans / Dresscode – performance*, Kiberpipa, Ljubljana, 2002, foto / photo: Petra Petan

Marija Mojca Pungerčar, Veronika Klančnik, *Dresscode – stari in novi lastniki oblek / Dresscode – Old and New Clothes Owners*, Kiberpipa, Ljubljana, 2002, foto / photo: Petra Petan

lastnice. Plast samoreprezentacije sta poudarjala tudi večja dostopnost zgodb (tokrat smo jih brali že pred nakupom in ne šele po tem) in način, na katerega so bile te posredovane. Leta 2002 sta umetnici besedilo zapisali na podlagi pogovorov, tokrat pa so udeleženke zaradi epidemije in boljše ekonomije procesa pripovedi posredovale prek elektronske pošte. V ozadje pa je stopil vidik alternativne ekonomije, ki jo je projekt izpostavil v prvi različici, nenazadnje so se od tedaj pri nas namnožile tudi trgovine oblačil iz druge roke. *Osebna koda obleke* je tako na premisah odpiranja umetnosti v devetdesetih letih v letu 2021 prinesla nove poudarke, morda skladne z dobo, ko se zdi, da je gradnja lastne podobe čedalje obsežnejši, zahtevnejši in vseobsegajoč projekt, ki, seveda, vključuje to, kako se »kažemo« na spletu. Na njegovo aktualnost še danes kaže tudi številčno visok odziv, primerljiv z odzivom ob prvi izvedbi.

Nabor udeleženk je bil tokrat bolj homogen, saj je nekoliko mlajša in zdaj žal že pokojna Veronika Klančnik tedaj v projekt pritegnila drugačen profil protagonistk. Ker pa se projekt *Osebna koda obleke* umešča v serijo dogodkov, s katerimi želi Marija Mojca Pungerčar oživiti spomin na svoja pretekla dela in jih rekontekstualizirati, morda tudi razstavljenega dela lahko razumemo kot svojevrsten portret umetnice. Družba sodelujočih seveda ni nekaj stalnega, temveč se zgradi z vsako akcijo posebej, poleg prijateljev in znancev umetnice pa vključuje tudi ljudi, ki jih prej ni poznala in jih pozneje ne bo več srečala. A razstavljenega oblačila verjetno vendarle kažejo, do kod segajo njene mreže in povezave. Obleka naredi človeka, »družba« oblek pa razkriva umetničin socialni doseg in (kot avtofukcija) posredno pripoveduje tudi, kdo je Marija Mojca Pungerčar. ■

Marija Mojca Pungerčar, *Osebna koda obleke / Personal Dress Code*, 2021, foto / photo: Nada Žgank

Marija Mojca Pungerčar, projekt *Osebna koda obleke / Personal Dress Code* project, Spomeniškovarstveni center – galerija / gallery, Ljubljana, 2021, foto / photo: Nada Žgank